

DEL TRANSHUMANISME AL POSTHUMANISME

FRANCESC TORRALBA

Universitat Ramon Llull

RESUM: És difícil establir els contorns d'un moviment multipolar com el transhumanisme. El transhumanisme, com l'humanisme, té múltiples expressions, es diu de moltes maneres. Com passa amb altres corrents filosòfics, el marxisme, el feminisme o l'existencialisme, seria més adequat i més rigorós, presentar-los en plural: marxismes, feminismes i existencialismes, perquè, al capdavant, sota la mateixa denominació s'hi aixopluguen autors i corrents que són molt distints entre si i que resulta excessivament artificiosos i forçat posar-los sota el mateix paraigua conceptual. El mateix ocorre amb el transhumanisme quan hom s'hi atansa amb cura i distingeix les propostes que naveguen dins del mateix magma.

PARAULES CLAU: Transhumanisme, posthumanisme, utopia.

From Transhumanism to Posthumanism

ABSTRACT: It is quite difficult to establish the boundaries of a multipolar movement as transhumanism. Transhumanism, as humanism, has different expressions, can be called with different names. As is the case in other philosophical schools, such as Marxism, feminism, or existentialism, it would be more appropriate and more precise to present them in a plural form: Marxisms, feminisms, and existentialisms, because in the end under the same name there are many authors and movements that are very different and it is thus excessively contrived to put all of them under the same conceptual umbrella. The same happens with transhumanism when you approach it cautiously and you can distinguish the proposals that drift in the same magma.

KEYWORDS: Transhumanism, posthumanism, utopia

1. Un mosaic complex

Després de la Segona Guerra Mundial, es va produir, per reacció, un esclat d'humanismes: l'humanisme existencialista, el marxista, l'estructuralista, el cristià i l'ecumènic. En tot aquest conjunt d'humanismes de factura i de tonalitat diferent era possible entreveure-hi una estranya arrel comuna: la preeminència de l'ésser humà sobre tots els éssers del món, el reconeixement de la seva sublim dignitat, el seu lloc central en el conjunt del cosmos. Ara bé, entre l'humanisme existencialista i ateu de Jean-Paul Sartre (1905-1980) i l'humanisme integral d'inspiració tomista de Jacques Maritain (1882-1973) hi ha diferències substancials, però el mateix ocorre entre

l'humanisme ecumènic d'Adam Schaff (1913-2006) i l'humanisme cristià d'Emmanuel Mounier (1905-1950).

Com tot *isme*, el transhumanisme és, també, un paraigua que aixopluga autors i tendències intel·lectuals molt diferents que, fàcilment, es dissolen en un Tot homogeni, si no s'observa el fenomen amb deteniment. Es pot dir, sense pecar de simplisme, que el transhumanisme és un compost ideològic integrat per una base social heteròclita. Està fet per persones que procedeixen d'entorns socials diferents. Aquestes diferències influencien sobre el rol del moviment.

Aquest moviment és com una gran xarxa, més o menys activa, més o menys densa, descomposta en diferents subconjunts ideològics. Persones de diferent nivell social, de professions i de cultures distintes en formen part.

En sentit estricte, el transhumanisme neix a Califòrnia, allí on Gregory Bateson (1904-1980), pare de la cibercultura, va conduir les recerques vinculant la cibernètica a les ciències socials. El moviment es troba, essencialment, desenvolupat en alguns dels països més industrialitzats del planeta, encara que Silicon Valley és un dels pols d'irradiació intel·lectual. A dia d'avui, tant la Xina, com el Japó, l'Índia i el mateix continent africà, han reaccionat molt feblement a aquest moviment. Els països anglosaxons, sobretot els Estats Units d'Amèrica, el Regne Unit i els països de la *Commonwealth* són els més actius. En l'Europa continental, tret de França i algun altre país, el transhumanisme, en canvi, és relegat a una pila de fantasmes infantils sense perill.

Hi ha diferents categories i rols. En primer terme, hi ha els líders, que són universitaris, investigadors independents, generalment científics, però, també, teòrics com Marc Roux i Jean Michel Besnier (1950). Ells estructuren el moviment transhumanista tot publicant assaigs de pensament, obres teòriques, generant debats i creant opinió pública. Hi ha, en segon lloc, el dels auditors que està integrat per tres subconjunts: els *nerds*, els *geeks* i els *cyberpunks* que són persones apassionades i obnubilades per la física, la lògica, les matemàtiques, però també per les tècniques.

Hi ha, en tercer lloc, els ciberciudadans, que són ciutadans que senten curiositat pel moviment i pel missatge transhumanista i, finalment, les persones implantades, éssers humans que es presten a l'experimentació i a la innovació tecnològica per modificar-se i millorar-se. No es pot oblidar, perquè seria caure en una ingenuïtat imperdonable, que hi ha persones, amb molt poder adquisitiu, que aporten els fons necessaris per fer les recerques.

Dins d'aquest subconjunt hi ha individualitats molt riques que senten passió pel moviment, com per exemple, el cas de Dimitri Itskov, que impulsa la recerca de la immortalitat mitjançant la tecnologia. Hi ha, també, sectors de l'exèrcit, que veuen, en el transhumanisme, un mitjà per augmentar el poder de defensa del propi país i per poder protegir millor els ciutadans. L'exèrcit nord-americà, per exemple, finança recerques sobre la inclusió de la tecnologia en les seves estratègies militars.

Els països més desenvolupats es mesuren els uns als altres sobre el pla tecnològic, tot cercant una millor protecció enfront de la guerra i del bioterrorisme. Hi ha, també, dins d'aquest subconjunt, empreses i grans filials, conscients dels beneficis que pot tenir l'aplicació de la tecnologia en els processos de producció, de distribució i de consum. I, finalment, un darrer actor és l'Estat, que juga un paper de moderador entre els diferents actors del transhumanisme tot elaborant lleis que miren d'evitar les derives del transhumanisme com la manipulació genètica i el clonatge, per exemple. Aquest paper és, per ara, més aviat migrat, però haurà de desenvolupar-se en el futur i d'una manera global.

226

A grans trets, es poden distingir tres grans corrents ideològics dins d'aquest moviment: el transhumanisme liberal, desenvolupat als Estats Units d'Amèrica, el transhumanisme social o d'esquerres, que es desenvolupa intel·lectualment a la Gran Bretanya i a França i, finalment, hi ha el tecnooptimisme de Ray Kurzweil (1948), que alguns, com Don Ihde (1934), qualifiquen de tecnofantasia.

1.1. El transhumanisme liberal

Aquest corrent és liderat pel filòsof futurista Zoltan Istvan¹ (1973). Aquest pensador és l'autor d'una novel·la futurista en la qual proposa, com a objectius fonamentals del transhumanisme, aconseguir la immortalitat dels éssers humans i assolir la seva omnipotència.

Aquest corrent s'ha traduït políticament en la primera formació política als Estats Units d'Amèrica coneguda com el *Transhumanist Party*, que té com a principal lema posar la ciència, la salut i la tecnologia en la primera línia de la política nord-americana.

Els objectius d'aquest partit polític són: 1. Refermar una major longevitat a través de la ciència i de la tecnologia mitjançant una llei; 2. Divulgar una cultura favorable a la ciència tot posant l'èmfasi en la

¹ Cf. *The transhumanist Wager*, Futurity Imagine Media LLC, 2013.

raó i en els valors seculars; 3. Facilitar l'educació gratuïta en tots els nivells; 4. Promocionar la llibertat morfològica; és a dir, poder disposar de manera absoluta del propi cos sense causar mal als altres, 5. Reduir la població empresonada emprant una tecnologia sofisticada per prevenir els crims fora de la presó; 6. Posar èmfasi en les solucions tecnològiques verdes per aconseguir un planeta més sa; 7. Desenvolupar i donar suport a la renda bàsica universal; 8. Reiniciar el programa espacial amb increment de recursos governamentals; 9. Crear un consorci internacional per crear els jocs olímpics transhumanistes; 10. Treballar per emprar la ciència i la tecnologia per eliminar totes les discapacitats dels éssers humans; 11. Crear un complex educatiu i industrial als Estats Units d'Amèrica; 12. Dedicar els diners de les guerres contra el càncer, les malalties del cor i la diabetis.

1. 2. El transhumanisme social

Aquest corrent de pensament té, com a epicentre ideològic, el *Future Humanity Institute* de la Universitat d'Oxford. El seu director, Nick Bostrom (1973), és el principal exponent d'aquest enfocament que, en gran part, és hereu intel·lectual del pensament eugenèsic de Francis Galton (1822-1911) i de Julien Huxley (1887-1975). El transhumanisme social compta amb el suport de l'*Oxford Uehiro Centre for Practical Ethics*, que dirigeix el metge i filòsof romanès, Julian Savulescu (1963).

Aquest corrent té un especial desenvolupament a França. L'associació francesa transhumanista reivindica el seu particular lloc dins de la nebulosa transhumanista, tot afirmant una seva posició equilibrada entre el culte a la tecnologia i el progrés social. Segons els tecnooptimistes, el progrés cal que es centri, únicament, en la ciència i en la tecnologia, mentre que els ideòlegs francesos defensen, també, el progrés social. Des de França, es reivindica un transhumanisme democràtic i d'esquerres tal com l'ha desenvolupat James Hughes (1961), en el seu llibre *Ciudadà cyborg*, i pretén marcar distàncies del transhumanisme liberal.

James Hughes defensa un programa en onze punts per als transhumanistes socials: Primer, bastir el moviment transhumanista; segon, garantir la llibertat morfològica i l'autonomia corporal; tercer, defensar la recerca científica contra les prohibicions dels luddites, garantint els reglaments de seguretat i d'eficàcia; quart, protegir l'accés al saber científic de la llei sobre la propietat intel·lectual massa agressiva; cinquè, desenvolupar el finançament federal per a la recerca de les tecnologies de millorament humà; sisè, crear els

projectes d'assegurança mèdica, incloent-hi les tecnologies de millorament humà; setè, desenvolupar el sosteniment federal a l'educació; vuitè, proporcionar la formació per al nou treball per tal de recol·locar les persones desplaçades per la robotització; novè, ser solidari amb les minories sexuals, culturals i racials, particularment amb les minories morfològiques; desè, defensar els drets dels grans simis, dels dofins i de les balenes i, onzè, reforçar una federació democràtica mundial.

Els treballs de l'associació francesa tenen com a objectiu separar-se dels aspectes més futuristes de certes projeccions transhumanistes i mirar d'entreveure una aproximació real als desafiaments potencials de les tecnologies. Amb voluntat de ser preseriosament en el debat públic i en el conjunt de la societat, el transhumanisme francès s'allunya de l'aspecte utopista i novel·lesc que caracteritza una part del transhumanisme nord-americà.

Així, doncs, els ideòlegs francesos d'aquest moviment proposen un transhumanisme més moderat i més adaptat als esquemes culturals francesos i, per extensió, europeus, fundats en la solidaritat i sobre un model social més equitatiu que el nord-americà. Marc Roux, antic militant de l'extrema esquerra, promou un transhumanisme de dimensions franceses, fonamentat en l'equilibri social i en el qual la integració tecnològica es faci pel bé de la societat.

Les qüestions sobre els riscos són particularment reconegudes pels transhumanistes francesos tal com es mostra en la conferència que van organitzar el 2012, titulada *Futurs transhumanistes: paradís o enfer?*.

A més a més de defensar la llibertat individual, els transhumanistes francesos volen assegurar als ciutadans un accés lliure i democràtic a les noves tecnologies. L'objectiu és permetre la difusió d'una informació fiable a tots els ciutadans i sensibilitzar el públic de les qüestions que arribaran molt ràpidament i que seran difícils de discernir per tota la població, amb la finalitat de democratitzar l'accés a les noves tecnologies i evitar, així, l'acapament d'aquestes tecnologies per part d'una minoria privilegiada de rics.

Els transhumanistes francesos es proposen restituir el debat sobre les noves tecnologies a nivell del ciutadà. Intenten transcendir les polèmiques generades pel desconeixement del transhumanisme. La recepció de les tesis transhumanistes és, en gran part, víctima de la maquinària mediàtica, d'una retòrica que cerca, sobretot, allò sensacional i d'un periodisme amb poca consciència del caràcter polimòrfic del moviment. Els transhumanistes francesos fan esforços per no ser assimilats als seus homòlegs americans. Cerquen de garantir una cohesió entre els seus moviments per tal d'afirmar la seva pre-

sència enfront del transhumanisme nord-americà que, en termes generals, és de signe neoliberal.

Tot i aquestes temptatives, però, el transhumanisme francès no acaba de trobar la seva legitimitat en les institucions acadèmiques. Sovint és assimilat, per alguns internautes, a una temptativa sectària de dominar el món. Segons el testimoni d'Olivier Goulet, li costa trobar el seu lloc en les institucions universitàries. Moltes persones senten dificultats a l'hora d'expressar la seva pertinença al moviment per por de suscitar una certa desaprovació moral. Aquesta situació és molt diferent del transhumanisme anglòfon que és defensat per figures científiques reconegudes.

Com explica Jean-Pierre Dupuy, la cultura popular nord-americana està banyada de ciència-ficció. Els treballs de novel·listes com Michael Crichton o de cineastes com Steven Spielberg permeten al públic accedir a problemàtiques de la ciència i de la tècnica tot posant en l'escena qüestions humanes que les susciten. La ciència-ficció no està inspirada per la ciència, sinó al contrari, l'anticipa, i molts filòsofs nord-americans han estat formats en la ciència-ficció. A diferència dels pensadors francesos dels segles XVII i XVIII, com Blaise Pascal, René Descartes o Condorcet, els filòsofs francesos actuals tenen febles coneixements científics i tecnològics i això fa especialment difícil que el transhumanisme tingui legitimitat acadèmica i estatut epistemològic. En definitiva, el transhumanisme francès pateix una visió parcial del transhumanisme tributari d'un origen neoliberal que no s'acomoda bé a França.

Enfront del transhumanisme liberal, Marc Roux afirma que «*un autre transhumanisme est possible*», més humanista i més social. El transhumanisme neoliberal és incontestablement més representat en l'univers digital i es beneficia d'interessos econòmics i financers. En conseqüència, esdevé, així, la versió del transhumanisme que té un impacte més fort en la nostra vida quotidiana.

Els ideòlegs francesos defensen que els transhumanistes neoliberals s'han d'implicar en la democràcia, perquè una intervenció de l'Estat és necessària per respondre a les amenaces catastrofistes de les tecnologies de millorament humà. Consideren que solament polítiques estatals creïbles i eficaces poden evitar aquestes conseqüències catastròfiques. Els transhumanistes francesos consideren que les polítiques socials han de respondre explícitament a les inquietuds del públic de què les biotecnologies accentuaran les desigualtats socials. Adverteixen que el monopoli d'aquestes pràctiques pot retardar, seriosament, el desenvolupament de les tecnologies de millorament humà i el seu accés a tothom.

En definitiva, el transhumanisme social posa l'accent en el segon postulat de la revolució francesa, en l'*égalité*, sense negar la llibertat, mentre que el transhumanisme neoliberal hipertrofia la llibertat individual i dissol l'equitat. Aquesta contraposició s'explica per causa de les diferents tradicions polítiques subjacents dels Estats Units i de França. En el primer cas, l'Estat ha de ser mínim, tesi defensada per Robert Nozick, i garantir, tan sols, la seguretat dels ciutadans i l'exercici de les llibertats civils; mentre que, en el segon, l'*Etat* ha de garantir l'*égalité* i, a la vegada, les llibertats civils (de pensament, de creences, de moviments, d'estat civil i d'opinió).

1. 3. El tecnooptimisme

El principal exponent del tecnooptimisme és Ray Kurzweil. El seu text més rellevant és *La singularitat és a prop* (2005) i el principal focus d'irradiació del seu pensament és la Universitat de la Singularitat amb seu a Califòrnia².

Califòrnia no és, tan sols, una fàbrica de somnis, perquè ha inventat Hollywood. Els corrents d'idees, les teories i els experiments més innovadors del planeta tenen lloc a Califòrnia. Una gran part de corrents de pensament europeu han caigut en l'oblit, mentre que d'altres es difonen per tot el món i són coneguts amb un sorprenent eco. És el cas, per exemple, de la interdisciplinarietat científica, de la *New Age*, de les tècniques de desenvolupament personal, del moviment LGTB, de la informàtica personalitzada i, també, del transhumanisme neoliberal. Tota aquesta plèiade d'idees té com a epicentre Califòrnia.

Per bé que el transhumanisme és present a Europa, neix en la dècada dels noranta del segle passat dins del barbull de la cultura californiana. En aquella època, se'l denominava *extropia* i es conreava com un llibertarisme entusiasta que es proposava conduir tothom cap a una vida prolongada, sense vellesa, cap a la colonització espacial i cap a la millora de les nostres capacitats. A partir del 2013, els dirigents de Google van crear la firma de biotecnologia *Calico* amb l'objectiu de matar la mort.

Els europeus que participen en els seminaris de la Universitat de la Singularitat es pregunten si les temàtiques transhumanistes són un argument comercial o bé una convicció ideològica.

La disjuntiva, però, no és excloent, de tal manera que es pot dir que el transhumanisme liberal és tant un projecte econòmic com

² Cf: <https://singularityu.org/>.

una utopia. Ambdues polaritats no s'oposen, sinó que es complementen. Per comprendre-ho, cal posar el transhumanisme liberal en relació amb el seu arrelament nord-americà, en el marc d'una cultura que sovint conjuga, simultàniament, l'èxit econòmic, la utopia social i l'aspiració religiosa.

La contracultura dels anys setanta i vuitanta del segle passat tampoc no s'escapa d'això i al seu redós neix el transhumanisme liberal. Aquella contracultura tenia dues cares: d'una banda, la nova esquerra, lligada a la defensa dels drets civils i, de l'altra, un moviment apolític, el de tots aquells partidaris de fundar comunitats durant l'estiu de 1969. Volien transformar el món tot transformant-se a si mateixos gràcies a tècniques individuals, practicaven la meditació transcendental inspirada en tradicions antigues de l'extrem Orient, per tal que tingués lloc el canvi personal, la *metanoia*.

El transhumanisme centra l'eix de la transformació personal en les tecnologies. Les tecnologies existeixen per transformar i per modificar el nostre esperit i la nostra relació amb el món, per alterar el nostre cos. La idea que les tecnologies són els motors del canvi social i individual ha inspirat el seu desenvolupament i el seu disseny. En aquest context, no té sentit, doncs, haver d'escollir entre la utopia i el *business*, perquè solament a través del *business* es pot desenvolupar la utopia tecnològica.

Com designa el mot *tecnooptismisme*, és tracta d'una ideologia dins del paraigua del transhumanisme que centra tot el focus de la reflexió en el desenvolupament tecnològic, entesa com la principal redemptora de tots els mals de la societat, tant polítics, econòmics, com socials i culturals.

Com es pot veure, en aquest petit mosaic conceptual, la diversitat de tendències filosòfiques i d'individualitats que integren aquest conglomerat tan polièdric que s'anomena *transhumanisme* inclou perspectives tan diferents que van des del socialisme reciclat fins al liberalisme *neoon*.

El punt de sutura d'aquesta diversitat de tendències és la idea de la recerca il·limitada de mitjans tecnològics per al millorament de l'ésser humà tot respectant la seva autonomia personal. Sota la batuta de Nick Bostrom i d'altres ments creatives, el moviment intenta fer d'aquesta diversitat una unitat coherent.

2. El posthumanisme com a horitzó

El punt d'arribada de la ideologia transhumanista és el posthumanisme. El prefix *post* és clar i distint per si mateix. Es refereix a allò

que ve després de l'humà. Evoca la idea d'un ésser que ja no és pròpiament humà, sinó una nova realitat, una nova espècie, el començament d'una nova estirp.

Què és, però, un ésser posthumà? Els posthumans són l'objectiu a assolir, el terme final dels transhumanistes. No són una realitat, encara, però és l'horitzó escatològic d'aquest moviment. És l'home del futur que es configura, a si mateix, gràcies a la tecnologia.

Un ésser posthumà, en l'imaginari transhumanista, és resistent a la malaltia i impermeable a l'envelliment; disposa d'una joventut i d'un vigor etern; exerceix un control sobre els seus propis desigs, sobre els seus humors i estats mentals; és capaç d'evitar els sentiments de fatiga, de ràbia o d'indignació per foteses; té crescuda la capacitat per al plaer, per a l'amor, per a la sensibilitat estètica i per a la serenitat; experimenta nous estats de consciència que els cervells humans actuals no poden viure. Els éssers posthumans podran ser, fins i tot, completats amb intel·ligències artificials.

El posthumà és el resultat d'una evolució dirigida, tal com la defensa John Harris (1945). Escriu el pensador anglès: «Hem arribat a un punt en la història humana en què els nous intents de fer del món un lloc millor han d'incloure no solament canvis en el món, sinó canvis en la humanitat (...) Proposo la saviesa i la necessitat d'intervenir (...) prenent el control de l'evolució i del nostre desenvolupament futur fins al punt (de fet, més enllà del punt) en el qual nosaltres, els éssers humans, ens hàgim transformat, tal vegada, en una espècie totalment nova i, sens dubte, millor»³.

El posthumanisme es perfila com una nova utopia, però lligada a l'antropotècnia, és a dir, a la tecnologia aplicada a l'*anthropos*. Es tracta d'una proposta utopia que té, com a missió, canviar el fatalisme del naixement per un naixement opcional o bé per una selecció prenatal.

Com ha posat de manifest Adolfo Vásquez Rocca, els precedents del posthumanisme, en el context germànic, cal cercar-los en les *Normes per al parc humà* (1999) de Peter Sloterdijk (1947)⁴. El provo-

³ J. HARRIS, *Enhancing evolution: the ethical case for making better people*, Princeton University Press, Princeton, 2007, p. 3-4.

⁴ Cf. A. VÁSQUEZ ROCCA, *Sloterdijk, Habermas y Heidegger. Humanismo, posthumanismo y debate en torno al Parque Humano*, en *Revista de Filosofía* IV/26 (2009). En ocasió d'un seminari celebrat pocs anys després de la mort d'Emmanuel Levinas, Peter Sloterdijk, aleshores professor de la Universitat de Karlsruhe, va exposar un text titulat *Normes per al Parc Humà, una resposta a la Carta sobre l'Humanisme* de Martin Heidegger, publicada el 1946. Aquella conferència de Peter Sloterdijk va tenir lloc el 17 de juliol de 1999 al castell d'Elmau, a Baviera, en motiu del Simposi Internacional *Jenseits des*

cadador pensador alemany, autor de la *Crítica de la raó cínica* (1988), considera que les fantasies de la selecció biopolítica han agafat el relleu de les utopies de la justícia del segle XIX.

Partint de les tesis heideggerianes, Peter Sloterdijk es proposa anar més enllà i mostrar com els propòsits de l'humanisme tradicional, judeocristià i grecoromà, han fet fallida. Considera que ha arribat l'hora de plantejar-se la domesticació i la cria dels éssers humans mitjançant l'enginyeria genètica. La proposta del filòsof alemany fou criticada, severament, per Jürgen Habermas, l'autor de la *Teoria comunicativa* (1981) que va relacionar estretament la proposta de Peter Sloterdijk amb el fantasma del nacionalsocialisme, un dels pitjors turments en l'imaginari col·lectiu alemany.

La tesi de l'humanisme tradicional és de caràcter educatiu: parteix del supòsit que l'ésser humà, mitjançant la lectura i l'aprenentatge de textos, pot ser domesticat o, dit d'una altra manera, que pot arribar a governar i a sotmetre racionalment la seva ferocitat, la seva animalitat, les pulsions eròtiques i tanàtiques, per dir-ho amb la terminologia freudiana. Peter Sloterdijk arriba a la conclusió que aquest propòsit no ha estat assolit, que s'ha vist frustrat de manera estrepitosa en el segle XX. L'alfabetització moral, el domini de l'animalitat mitjançant la repetició i la lectura de màximes i de textos dels clàssics, la contenció emocional a través de les convencions i de les normes, no han fet possible aturar la barbàrie.

Segons l'autor de la *Crítica de la raó cínica*, els professors, els mestres i els sacerdots han fracassat estrepitosament en la seva comesa de construir una societat civilitzada, pacífica i fraterna, sustentada per valors com la llibertat, l'equitat i la fraternitat i capaç de resoldre llurs diferències mitjançant el bell i difícil art de la conversa, tan enaltit pel pare de la filosofia hermenèutica, Hans Georg Gadamer (1900-2002).

El principal objectiu de l'humanisme era rescatar l'ésser humà del salvatgisme. L'educació humanística ha estat, de fet, un dels mitjans per criar, domesticar i modelar la cria humana a partir d'una transmissió, més o menys programada, d'un fons cultural de lectures i de coneixements. Els nivells de violència, de crueltat, de maltractament, d'agressivitat i de conflictivitat que hi ha en les societats postmodernes, integrades per ciutadans que han rebut una educació obligatòria, palesa que, tot i els esforços per extirpar el salvatgisme de la

condició humana, no han prosperat. Per la qual cosa, Peter Sloterdijk arriba a la conclusió que la lectura dels clàssics, l'estudi dels textos, la vida acadèmica, els cercles de lectura i els òrgans de deliberació no han estat prou consistents per neutralitzar la barbàrie, per amansir la bèstia humana.

En la cultura de masses, la cultura humanista ha quedat relegada a una activitat marginal, mentre que els *mass media* ocupen el lloc central i els estímuls audiovisuals són els que modelen l'ànima humana. Són mecanismes d'embrutiment de les masses, en la mesura que hi circula la banalitat, les deixalles audiovisuals, la violència i la transgressió. La societat de l'espectacle ha contribuït a excitar les masses, a atiar la bèstia adormida que portem a dins. Enfront d'aquesta caiguda en l'ostracisme de l'antic humanisme lletrat, el pensador alemany suggereix estudiar les possibilitats que ofereixen les noves biotecnologies per transformar i alterar l'ésser humà, és a dir, per millorar-lo genèticament.

És lícit discrepar del diagnòstic cultural que articula Peter Sloterdijk i, també, lògicament, de la solució que planteja, però els nivells d'agressivitat i de violència social que es detecten en l'anomenat *Primer Món* susciten la reflexió. La inversió pública en educació obligatòria no ha pogut aturar els processos de barbàrie, tampoc no els ha neutralitzat la democratització del saber i l'alfabetització de les masses. Aquests dos ideals il·lustrats són una realitat en l'Europa actual i, no obstant això, la violència, el masclisme, el racisme, la conflictivitat no s'han evaporat del vell continent.

Aquesta reflexió, però, no és nova. Els filòsofs de la primera generació de l'Escola de Frankfurt, Theodor Adorno (1895-1973), Max Horkheimer (1895-1973) i Walter Benjamin (1892-1973), també es van preguntar com havia estat possible la barbàrie nacionalsocialista en un dels països més cultes i de més tradició universitària del món. Amb tot, els pensadors frankfurtians no posen les seves esperances en les futures tecnologies, sinó en una nova forma d'educar que tingui com a centre la memòria de les víctimes, la lluita contra l'oblit.

Una atenta lectura de la doctrina posthumanista desvela la seva filiació a una llarga tradició dualista que es perpetua, també, en la Modernitat. Tres conceptes entren en joc dins de la imatge filosòfica de la utopia posthumanista: la del cos-presó, la del cos-màquina i la de l'esperit-informació.

En el rerefons de la visió antropològica del posthumanisme, hi ha la concepció platònica de la condició humana. Plató separa l'ànima (*psique*) que forma part del món de les idees, del cos (*soma*) que pertany al món de les coses sensibles i que es presenta com la presó

de l'ànima, tesi que, abans de Plató, havia sostingut Pitàgores. El cos és l'element mortal, pesat, dens i feixuc, el llast que no permet a l'ànima emprendre el vol cap al món de les idees. L'ànima, en canvi, és eterna, immaterial, l'òrgan del pensament, l'espurna de divinitat que ha quedat colgada en la carn.

En la representació que fan de l'home postbiològic, els posthumanistes reprenen la concepció platònica del cos, però adaptant-la a la seva visió de l'home. Empren el concepte del cos com a presó per defensar una separació radical del cos i de l'esperit de l'home. Consideren que el centre de l'ésser humà, la seva essència, allò de valuós que roman en ell, és l'ànima, centre com a flux informatiu, mentre que el cos és efímer i fugisser. En conseqüència, si és possible forjar un cos més lleuger, més hàbil per a l'ànima humana, la part material de l'ésser humà deixarà de ser una presó i l'ànima podrà volar cap al món de les idees. El vertader problema, doncs, per als transhumanistes, és el cos. Mentre el cos és allí, la mortalitat és present i, amb la mortalitat, l'angoixa humana.

Transcendir el cos és, doncs, alliberar l'ànima humana de la seva presó i permetre-li que visqui eternament. Partint del principi platònic que la immortalitat de l'ànima està condicionada pel seu deslligament del cos biològic després de la mort, els transhumanistes pretenen alliberar-se del cos abans de la mort, tot substituint el cos biològic per un cos-màquina, que no sigui de caràcter orgànic.

Els posthumanistes creuen que, gràcies a les biotecnologies, no serà necessari travessar el llindar de la mort per accedir a la immortalitat de l'ànima. Si el cos és concebut com una presó per a l'ànima, el que convé, segons ells, és alliberar-lo dels seus límits i reemplaçar-lo per un altre cos més dòcil i més durable. Si el cos humà es regeix per principis mecànics, tesi fonamental del mecanicisme cartesià, es pot reemplaçar per qualsevol cos mecànic que tingui el mateix funcionament.

Segons els transhumanistes, el que fa l'ésser humà superior a la resta d'animals és una organització més complexa. En el transhumanisme, l'ànima no ve del món de les idees, ni té una participació en el món diví. És reduït a un flux i procés d'informacions. Segons aquest moviment, aquest núvol d'informació que és cada ésser humà en el seu interior pot ser traslladat d'un cos biològic a un cos màquina. De la mateixa manera que es pot transferir la informació d'un artefacte a un altre, també es pot transferir l'esperit de l'home del cos biològic al cos màquina.

Enfront d'aquesta associació d'idees entre el cos humà i la màquina, escriu el filòsof de la ciència Jordi Pigem (1964): «Si ens veiem

com a màquines, sense cor i sense llibertat, no podem respectar-nos de debò. Ni respectar la natura, perquè el respecte per l'ésser humà i el respecte per la natura van plegats. En reduir el que és vital al que és simplement mecànic erosionem la nostra autoestima i erosionem, també, la bellesa i la dignitat del món»⁵.

Aquesta visió del cos heretada del dualisme antropològic planteja, però, molts interrogants. El cos humà és un lloc d'experiència, de sensacions i d'emocions, és un llenguatge que ens permet articular tota mena d'estats d'ànima, des de l'alegria fins a la tristesa. No és una màquina perfecta que executa ordres. També és molt discutible aquesta reducció de l'aspecte no material de l'ésser humà a una compilació d'informacions calculables i quantificables.

La presa en consideració de les ideologies filosòfiques subjacents al posthumanisme permeten entreveure que, més enllà del caràcter fantasiós de la ideologia posthumanista, s'hi amaga una concepció de l'ésser humà millorat per la tècnica.

El relat dels transhumanistes és clar: L'humanisme ha estat superat. Després de Copèrnic (la Terra ha deixat de ser el centre del cosmos), després de Charles Darwin (l'ascendència animal de l'home), després de Sigmund Freud (l'home està determinat per l'inconscient), advé la idea, expressada per Peter Sloterdijk, que la separació entre l'humà i el no-humà és fluïda i relativa. Segons J. M. Besnier, les discontinuïtats metafísiques són reemplaçades per continuïtats postmetafísiques.

El posthumanisme se sosté sobre tres grans desplaçaments tècnics i antropològics: l'animalització de l'home, la humanització de l'animal i la mecanització d'allò vivent. Segons els posthumanistes, allò que caracteritza l'ésser humà és el canvi. L'ésser humà apareix com un ésser transitori, com una crisàlide que espera revestir-se de la seva forma definitiva. La fatiga de si mateix (*la fatigue d'être soi*, com diuen els transhumanistes francesos) domina el pensament posthumanista i, a la vegada, expressa la voluntat de transcendir-se a si mateix.

El subjecte metafísic permanent s'esvaeix i l'home queda concebut com una naturalesa mal·leable, com un ésser per fabricar, com l'objecte de la seva mateixa elaboració. Entès així, el cos, el temps, l'espai i la relació amb l'altre no defineixen més els contorns substancials de l'ésser humà. Tot pot canviar, tant l'home com la dona; tot pot ser diferent de com ha estat, perquè no hi ha res que romangui, cap estructura subjacent eterna.

⁵ J. PIGEM, *Àngels i robots. La interioritat humana en la societat hipertecnològica*, Viena Edicions, Barcelona, 2017, p. 127.

Els transhumanistes reivindiquen, clarament, la negació d'una referència substancial en la persona. La clàssica definició de Boeci (480-526), el darrer filòsof romà, és posada en qüestió. Segons l'autor de *De la consolació de la filosofia*, la persona és *individua substantia rationalis naturae*, és a dir, substància individual de naturalesa racional. Boeci hereta i assumeix el concepte aristotèlic de substància com allò que roman en si mateix, com allò que no muda, a diferència de l'accident que no subsisteix per si mateix, sinó *per alio*⁶. En la cosmovisió posthumanista, el cos humà pot ser modificat biotecnològicament i les informacions que configuren l'intangible de cada persona també poden ser alterades, modificades i augmentades. El jo subsistent, doncs, es dissol.

Els posthumanistes, en conseqüència amb aquesta dessubstancialització de l'ésser humà, consideren que el concepte d'home modern és una abstracció, que la noció d'home mai no ha estat altra cosa que un projecte i que la Declaració Universal dels Drets de l'Home (1948) no ha estat res més que un compromís.

La fatiga per la finitud, per la temporalitat, per la malaltia, pel dolor, en definitiva, per la vulnerabilitat, motiva aquest projecte d'un ésser nou, el de l'home millorat, fabricat, que transcendeixi les vulnerabilitats lligades a la condició natural.

3. Una nova utopia en un context postutòpic

El transhumanisme es pot definir, seguint la terminologia del filòsof francès postmodern Jean-François Lyotard, com un gran relat (*un grand récit*) que ofereix un argument d'esperança en un context caracteritzat pel desencís i la nostàlgia. Escriu el bioeticista belga Gilbert Hottois (1946): «El transhumanisme ben entès és l'humanisme progressista capaç d'integrar les revolucions tecnològiques teòricament i pràcticament. Dóna un sentit i una esperança a la postmodernitat erràtica o nostàlgica del passat postmodern»⁷.

⁶ Sobre aquesta qüestió, vegeu: F. TORRALBA, *¿Qué es la dignidad humana?*, Herder, Barcelona, 2004.

⁷ G. HOTTOIS, *Humanismo, transhumanismo, posthumanismo*, en Revista Colombiana de Bioética 8/2 (2013) 192. Entre les seves obres, vegeu: *La science entre valeurs modernes et postmodernité*, Paris, Vrin, 2005; *Qu'est-ce que la bioéthique?*, Paris, Vrin (Chemins philosophiques), 2004; *Philosophies des sciences, philosophies des techniques*, sous l'égide du Collège de France, Paris, Odile Jacob, 2004; *Wetenschappelijke en bio-ethische praktijken* (avec I. Stengers), Budel, Damon, 2003; *Species Technica*, Paris, Vrin, 2002; *Technoscience et Sagesse ?*, Ed. Pleins Feux, 2002; *Essais de philosophie bioéthique et biopolitique*, Vrin, 1999; *La philosophie des technosciences*, Presses des Universités de Côte d'Ivoire, Abidjan,

En un context com el nostre, caracteritzat per la desfeta de les utopies, dels grans sistemes d'emancipació social i dels relats escatològics tant de signe immanent com transcendent, sobre el futur de la humanitat, el transhumanisme s'ofereix, en el mercat cultural, com la proposta d'un nou gran relat. És una nova utopia en un context postutòpic o retrotòpic, en paraules de Zygmunt Bauman (1925-2017)⁸.

Escriu el filòsof francès Gilles Lipovetsky: «Les antigues utopies estan mortes, el que “inflama” l'època és un estil d'existència dominat per “guanyar”, l'èxit, la competència, el jo eficaç. Ser el millor, sobresortir, superar-se; és la societat democràtica “convertida” a la religió del perfeccionament, “vector d'una plenitud personal de masses”»⁹.

Alguns pensadors catòlics no han passat per alt les semblances i afinitats entre la proposta filosòfica de Pierre Teilhard de Chardin i el transhumanisme. Segons l'autor d'*El fenomen humà*, en el futur tindrà lloc l'adveniment de la singularitat. En aquesta singularitat, el pensament humà s'unirà a les màquines transcendent les nostres arrels biològiques i ens portarà a la unió de totes les consciències. Ell situava Crist a la fi d'aquest camí. Els transhumanistes hi situen una comunitat híbrida, de màquines i d'humans, connectats, formant una gran xarxa de cooperació, una intel·ligència cooperativa.

238

Les activitats de l'associació mundial transhumanista i els projectes *Humanity+* van orientats a crear una consciència col·lectiva de suport del transhumanisme. Els transhumanistes pretenen construir, a la Terra, la utopia d'un home nou en un món nou¹⁰.

El transhumanisme és una filosofia de moda; la utopia del moment. Alguns pensadors han arribat a considerar-la com la cosmovisió

1997; *De la Renaissance à la Postmodernité. Une histoire de la philosophie moderne et contemporaine*, Bruxelles, De Boeck, 1997; *Entre symboles et technosciences. Un itinéraire philosophique*, Seyssel (Paris), Champ Vallon (PUF), 1996; *Le paradigme bioéthique (Une éthique pour la technoscience)*, Bruxelles-Montréal, De Boeck-Erpi, 1990; *Pour une éthique dans un univers technicien*, Ed. de l'Université de Bruxelles, 1984.

⁸ Cf. Z. BAUMAN, *Retrotopía*, Arcadia, Barcelona, 2017. Quan s'ha perdut la fe en la idea de poder fer una societat diferent per a les noves generacions, la tendència és recórrer a les grans idees passades que havien estat oblidades. Això és la *retrotopia*, la qual es presenta pessimista, sense interès, negativa, al contrari que la utopia. Bauman, en aquest assaig postum, analitza el context d'aquest fenomen actual i discuteix el nostre perillós idil·li amb el passat.

⁹ G. LIPOVETSKY, *La felicidad paradójica*, Anagrama, Barcelona, 2007, p. 254.

¹⁰ Cf. N. BOSTROM, *Letter from Utopia*, en *Studies in Ethics, Law and Technology* 1 (2008) 1-7.

pròpia de l'època postmoderna, dominada pel culte a la tècnica. Es presenta com l'únic gran relat possible després de l'ensulsiada de les darreres utopies socials i polítiques.

Escriu Antonio Diéguez en relació amb el transhumanisme: «Es converteix així en un projecte de salvació laica, pretesament realitzable aquí, en aquest món, capaç d'atraure fidels seguidors en un nombre considerable, als quals –(...)– els faci recuperar la confiança en el poder de la ment humana com a garant del progrés material i d'un futur millor, al mateix temps que no els obliga a cap renúncia immediata, ni a canviar gaire les formes actuals de vida i de pensament»¹¹.

Nick Bostrom exposa les possibles opcions de futur que té la humanitat en el seu conegut assaig *El futur de la humanitat* (2004). A parer seu, n'hi ha quatre: a. L'extinció de l'espècie que, al seu entendre, és una probabilitat seriosa tenint en compte els riscos naturals, còsmics i tecnològics; b. El col·lapse recurrent (*recurrent collapse*), fruit d'una sèrie de desfetes catastròfiques de la civilització produïdes repetidament; c. L'estancament, i, d. L'evolució posthumana.

Aquesta evolució pot concebre's com una ruptura radical en relació amb la humanitat actual. Segons Nick Bostrom, aquesta ruptura cada cop és més probable. Aquest visionari defensa la necessitat d'un govern mundial per regular el bon ús de les tecnologies i evitar que l'evolució transhumanista només es desenvolupi en benefici del més poderós.

Una gran part de les millores mecàniques són ja un fet en l'actualitat. Disposem de cames i de braços articulats per a persones amputades, oïdes per a persones sordes, ulls biònics que permeten veure-hi als cecs. És bo constatar que aquestes pròtesis són ja habitualment emprades en els països més desenvolupats del planeta i que cada cop se sofisticuen més.

Encara que avui ens semblen revolucionàries i increïbles les pròtesis que acoblem al cos humà i que milloren significativament el seu estat, els transhumanistes entreveuen, en el futur, una modificació del cos encara més radical, tot deixant un gran espai a elements cibernètics, imaginant, a la vegada, escenaris de desmaterialització del cos i de posada en línia de la consciència. L'australià Greg Egan (1961), per exemple, imagina que un dia serà possible simular un cervell en un ordinador per fer-lo viure en el món virtual eternament¹².

¹¹ A. DIÉGUEZ, *Transhumanismo*, Herder, Barcelona, 2017, p. 21.

¹² Entre les seves obres de ficció, vegeu: *An Unusual Angle* (1983), *Cuarentena* (1992), *Quarantine*, *Permutation City*, *El instante Aleph* (1995), *Diáspora* (1997), *Teranesia* (1999), *Schild's Ladder* (2002), *Incandescence* (2008), *Zendegi* (2010), *The Clockwork Rocket* (2011),

El segle XIX és un segle caracteritzat pels relats utòpics. Una llarga tradició d'utopistes socials, anarquistes, marxistes escriuen bells i grans relats sobre la societat futura. Ens referim a figures molt oblidades com Henri de Saint-Simon (1760-1825), Charles Fourier (1768-1830), Auguste Comte (1798-1857), Karl Marx (1818-1883), Piotr Kropotkin (1842-1921), Mijail Bakunin (1814-1876), entre molts altres.

Tots ells consideren que el camí de millora de la humanitat passa, fonamentalment, per canviar les institucions, les lleis, els governs, els centres de treball, els habitatges, les institucions educatives, en definitiva, l'organització social, política, econòmica, cultural i religiosa, però la novetat del transhumanisme rau en el fet d'entendre que aquesta millora passa, necessàriament, per la modificació tecnològica de l'espècie humana.

Un dels precedents intel·lectuals de la utopia transhumanista és *La nova Atlàntida* de Francis Bacon, obra inacabada, publicada el 1627, un any després de la seva mort. Bacon, com se sap, situa el retrat d'aquesta utopia en una illa situada als mars del Sud, enterament dedicada a la ciència i a l'experimentació, amb la finalitat de «conèixer les causes i el moviment secret de les coses i de recórrer les fronteres de l'Imperi Humà amb vista a realitzar totes les coses possibles».

Entre les meravelles destinades a l'ús humà, Francis Bacon hi descriu la voluntat de prolongar la vida, de garantir la joventesa tant de temps com sigui possible, de retardar la vellesa, de guarir malalties considerades incurables, de disminuir el dolor, d'augmentar la força i l'activitat, de transformar l'alçada, canviar els trets físics, d'augmentar i elevar el cervell, de la metamorfosi d'un cos a un altre, de fabricar noves espècies i de trasplantar una espècie dins d'una altra.

La ideologia transhumanista s'ubica, de ple, en la filosofia del progrés de la Modernitat i, en particular, de la Il·lustració i del segle XIX. En un context com el nostre caracteritzat per la descomposició d'aquesta filosofia, el transhumanisme emergeix com una contracultura que reivindica, amb energia, esperança i optimisme, el progrés cap al millor dels mons possibles.

Un altre dels precedents d'aquesta concepció ascendent de la història humana és el pare de la sociologia moderna, Auguste Comte. El filòsof francès, en els seus cursos de filosofia positiva de 1838,

descriu el progrés com un *développement continu, avec tendance inévitable et permanente vers un but déterminé*. La seva ideologia del progrés és subsidiària d'una concepció biològica de la història i de la societat. Es parteix del supòsit –en l'actualitat molt qüestionat– que el progrés científic i tècnic és, necessàriament, l'arrel del progrés social i moral de la societat.

Paradoxalment, el pessimisme constitueix la pedra angular del paradigma cibernètic. El matemàtic Norbert Wiener (1894-1964) escriu: «Som naufrags en un planeta abocat a la mort»¹³. L'univers, tot sencer, obeeix l'entropia, la segona llei de la termodinàmica segons la qual tot sistema tendeix al caos, al desordre i a la mort. El voluntarisme polític apareix com a fútil i insignificant enfront l'omnipotència d'una llei d'ordre cosmològic. Segons el paradigma cibernètic, cal acabar amb la il·lusió i l'arbitrarietat política. Segons aquest paradigma, només l'acció tecnocientífica ofereix una llum d'esperança.

Seguint aquesta lògica, es transita de l'higienisme a l'eugenisme, terme inventat per Francis Galton (1822-1911) el 1883, fundant el programa biopolític d'un autoperfeccionament de la humanitat, del cos social, amb el recurs de la selecció genètica.

La idea d'una reproducció deliberada i selectiva de l'espècie ja es troba en la *República* de Plató. La novetat de la utopia transhumanista no rau en aquesta tesi, sinó en la possibilitat tecnològica de millorar les generacions futures, una tesi que escapa, completament, al somni de Plató.

La utopia transhumanista es basteix sobre la hipòtesi de la singularitat. La *singularitat* és el nom que emprà Raymond Kurzweil per designar l'adveniment, en algun moment del futur, del primer sistema superintel·ligent capaç de perfeccionar-se a si mateix o capaç de fabricar altres sistemes més intel·ligents que ell, els quals, a la

¹³ N. WIENER, *Cybernétique et société. L'usage humain des êtres humanis*, PUF, París, 1954, p. 49. Vegeu : *Cibernética o el control y comunicación en animales y máquinas (Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine)* (1948), *Extrapolation, Interpolation and Smoothing of Stationary Time Series with Engineering Applications* (1949), *Cibernética y sociedad (The Human Use of Human Beings: Cybernetics and Society)* (1950), *Ex-Prodigy: My Childhood and Youth* (1953), *I am a Mathematician. The Later Life of an Ex-Prodigy* (1956), *Nonlinear Problems in Random Theory* (1958), *The theory of Prediction* (1956), *The Tempter* (1959), *Dios y Golem S.A. Comentarios sobre ciertos puntos en que chocan cibernética y religión (God & Golem, Inc. A Comment on Certain Points Where Cybernetics Impinges on Religion)* (1964), *Inventar: sobre la gestación y el cultivo de las ideas*. Introducció de Steve Joshua Heims; traducció de Ambrosio García. Barcelona: Tusquets, 1995, *Cybernetics of the Nervous System* (1965) i *Differential Space, Quantum Systems and Prediction*, amb A. Siegel, B. Rankin, W. T. Martin (1966).

vegades, podran fer el mateix i, així, successivament, en un creixement exponencial de la intel·ligència assolida en cada fase que pot fer de tot l'univers un entitat global intel·ligent.

Raymond Kurzweil ho expressa així: «La singularitat ens permetrà transcendir les limitacions dels nostres cervells i cossos biològics. Augmentarem el control sobre els nostres destins, la nostra mortalitat estarà a les nostres mans, podrem viure tant de temps com vulguem (que és un pèl diferent a dir que viurem per sempre), comprendrem enterament el pensament humà i expandirem i augmentarem enormement el seu abast. Com a conseqüència, al final d'aquest segle, la part no biològica de la nostra intel·ligència serà bilions de bilions de vegades més poderosa que la dèbil intel·ligència humana producte de la biologia»¹⁴.

I conclou: «La singularitat consistirà en la culminació de la fusió entre la nostra existència i el nostre pensament biològic amb la nostra tecnologia, que donarà lloc a un món que seguirà essent humà, però que transcendirà les nostres arrels biològiques. En la postsingularitat, no hi haurà distinció entre humà i màquina o entre realitat física i virtual. Si es pregunta sobre allò que seguirà essent inequívocament humà en un món així, la resposta és simplement aquesta qualitat: la nostra és l'espècie que inherentment busca expandir el seu abast físic i mental més enllà de les seves limitacions actuals»¹⁵.

242

Francesc Torralba
Universitat Ramon Llull
Director Càtedra Ethos-URL
francesctr@blanquerna.edu

[Article aprovat per a la seva publicació el febrer de 2018]

¹⁴ R. KURZWEIL, *La singularidad está más cerca. Cuando los humanos trascendamos la biología*, Lola Books, Berlín, 2012, p. 9.

¹⁵ *La singularidad está cerca*, p. 10.